

Magyarországi cigány himnusz

A nemzetközi cigány himnusszal párhuzamosan született meg a magyar-országi cigányok külön, önálló himnusza, ami egy beás népdalban gyökerezik. A beás himnuszt sajátjuként fogadták el a hazánkban élő romungro, oláh és más cigányok is. Lejegyzése és fordítása Orsós Jakabnak köszönhető.

PÁDURE VERGYÉ

Pádure vergyé, pádure vergyé,
Nuroku vinyé, nuroku merzsjé.
Gindu-l bátyé pā bájásé,
Lumencará misjunyestyé.

Lumencará sztrájinu nosztru,
Ká-j bájásu numá lotru.
N-ány furát noj numá on kuj
Din krusjé lu Dimizo.

Jártá, jártá Dimizolyé,
Há nyé jertyé lumencará.
Ny-áj bātut tu, kum áj gíngyit,
Lumencará ny-o ínsztrányit.

ZÖLD AZ ERDŐ

Zöld az erdő, zöld a hegy is,
A szerencse jön is, megy is.
Gondok kése húsunkba vág,
Képmutató lett a világ.

Egész világ ellenségünk,
Úzött tolvajokként élünk.
Nem loptunk mi csak egy szöget
Jézus vérző tenyeréből.

Isten könyörülj meg értünk,
Ne szenvedjen tovább népünk.
Megátkozta, meg is vertél.
Örök csavargóvá tettél.

Egy villanásnyira – a kezdő két sorban – itt is megjelennek a múltbeli boldogság jelképei: a zöld erdő és hegy, a szerencse; a dicső tettek egyike is: Jézus szenvedését enyhítették azzal, hogy kiloptak egy szeget vérző tenyeréből; a vers egészét azonban a múlt és jelen szenvedéseinek csontig ható fájdalma uralja. A záró szakaszban Istenhez fohászkodik a fájdalmak vulkánként feltörő lávájában égve: ezen a megátkozott, úzött ellenséggként reménytelenül vergődő népen már csak az Isten segíthet.

A teljesség igénye nélkül a fentiekben felvillantott néhány jelzésértékű megállapítással csupán arra kívántunk utalni: mennyivel több bennünk a közös emberi sors, szenvedés és élni akarás, mint a másság. Fogjunk hát össze, hogy jól cselekedjünk, s az Isten hozzon ránk végre víg esztendőt!

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató
Budapest

A trebechovicei betlehem

A XVIII. század vége és XIX. század Csehországban (mint Magyarországon és másutt is) a betlehemek aranykora volt. Nem csupán fa és papír szolgált a figurák készítéséhez. Készültek agyagból, kenyértésztából és viaszból is. Cinovec környékén volt ónbetlehem, Pradédnál bádogbetlehem, Zelezny Brod környékén üvegömbbe zárt, de széndarabokból készült bányászbetlehem is. A betlehemalkotók nem elégedtek meg a mozdulatlan figurákkal, különféle módon elevenebbé tették őket. Az ismert Metelka-betlehemet Jilemniceben óraszer-

kezet és a néhai Cerny Mlyn-i nagy betlehemet a patak vize hajtotta. A házilag készített betlehemek és figurák jelentős központja a cseh–morva határnál Králiky környéke volt. Feltehető, hogy a králikyi betlehem egyes elemei befolyásolták Kapucián Józsefet a trebechovicei betlehemi figurák faragásakor.

A csehországi Hradec Kralovétól 14 kilométerre lévő Trebechovic pod Orebem a világ-hírű betleheméről nevezetes. A látvány élményszámba megy.

A hagyomány szerint a múlt század hatvanas éveiben az akkor fiatal Probost József elhatározta, hogy a világ legnagyobb betlehemét készíti el. Megvalósításához sikerült megnyernie az ügyes fafaragó Kapuciánt. Nagyszabású tervük megvalósítása közben a munka jó barátta tette őket. Egymást segítő, szeretetteljes légkörben egész életüket a betlehemkészítésnek és -bővítésnek szentelték. Nagy erőfeszítéssel a figurák mozgását és megelevenítését is sikerült megoldaniuk. Segítségükre volt Friml József, aki a korabeli malommechanizmusok építésében szerzett tapasztalatait érvényesítette. A fogaskerekek, emelők és tengelyek mechanizmusát fából készítette. A mozgásátvitelt sikerült egy központból a figurákra továbbítani.

A figurák többségét hársfából, a szerkezetet pedig bükkfából faragták. Néhány apróság kivételével csak fát használtak a betlehemépítéshez. E tekintetben a trebechovicei betlehem egyedülálló. Méretei miatt a világ legnagyobb betlehemei közé tartozik. Ötven figura élethűen szemlélteti az emberi mozdulatokat, további 100 fahevederen mozog, a többi – 200 figura – mozdulatlan. A betlehem több mint 2000 faragott tárgyat tartalmaz: fákat, épületeket, állatokat stb. Hét szinten két világ találkozik. A bibliai jeleneteket bemutató alakok mellett ott szerepelnek a századforduló cseh falujának lakói is.

A betlehem központjában a bibliából ismert jászoljelenet pompázik. A kis Jézus körüli szereplőket úgy alkották meg, hogy azok 30 mozdulatot tehetnek. A három király ábrázolása a legarchaikusabb. Alakjait a régi cseh bibliák képei alapján faragták. Hatásos a katonák arckifejezése, akik Heródes parancsára kisgyermeket gyilkolnak, de az anyái is, aki ártatlanul megölt csecsemője felett zokog. Jézust és a 12 apostolt szemlélve magával ragad a fafaragás művészete. Kimagasló teljesítmény Júdás alakja. A keresztút stációi pedig megrendítően hatnak. A bibliai jeleneteket megszemélyesítő figurák feltehetőleg a régi cseh bibliaillusztrációk és az olasz reneszánsz mesterek művei alapján készültek. Az ábrázolt városka emberei viszont annyira élethűek, hogy számos korabeli trebechovicei polgár ismert magára a betlehem figuráiban, amivel akkor büszkén dicsekedtek. A betlehemben több mint 20 mesterséget faragtak ki. Kapucián remekbe faragta szomszédját a két segéddel s az éppen fonalat fonó feleségével. De felismerhetjük a helység kovácsát, a kádárt, a köszörűst, az ácsot, a favágót, a takácsot, a bognárt, az asztalost, a vaját köpülő asszonyt, a szentet fejtő bányászokat, a malomból lisztet talicskázó férfit. Csoportot alkotnak, akik ajándékot visznek Jézusnak; a helybeli vadászok, akik rúdra akasztott szarvaszsákmányt cipelnek hátukon, a szőlősgazdák a bort viszik. A fúvószenekar éppen rázendít a téren. A legszebb faragások közé sorolható a hét „élő” fa, amelyek közül hat hársfa, a hetedik pedig csonkjaiban maradt üres tölgy. Érdekes, hogy a kifaragott szakmák közül hiányzik a fazekas és a tímár, pedig abban az időben többen dolgoztak közülük Trebechovicén.

A betlehemet először – még Probost életében – 1906-ban Chrástban, Chrudim közelében állították ki, ahol aranyéremmel jutalmazták. A két alkotó halála után a betlehemet az elpusztulás fenyegette. Skrivan Ferenc érdeme, hogy a harmincas évek elején a betlehemet megvette, megjavította. A mechanizmus kézi hajtását villanyerőre cserélte. A rendbe hozott betlehemmél számos kiállításon vett részt (Prága, Brünn, Pozsony, Kassa). A második világháború alatt a betlehemet sikerült elrejtienie. 1945 után legnagyobb sikerét az 1967-es montreali világkiállításon aratta, ezután még kétszer mutatkozott be külföldön. 1968-ban a holland gyermekvárosban – Madurodamban – és 1970-ben a londoni kiállításon: 1972-ben került végleges helyére, a trebechovicei műemlék épületbe, ahol azóta egymilliónál több látogató csodálta meg.